

Ungas uppfattning om cannabis

– En intervjustudie bland brukare och icke-brukare

Anna Strandberg, Pia Kvillemo & Johanna Gripenberg

RAPPORT NR 71

STADs rapportserie, 2022
Rapport nummer 71
ISBN: 978-91-986697-4-9

www.stad.org

Rapporten kan laddas ned från STADs hemsida: www.stad.org

FÖRORD

STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) startade 1995 som ett tioårigt projekt med uppdrag att identifiera, tillämpa och utvärdera lovande metoder för prevention inom alkohol- och narkotikaområdet. Projektet initierades efter en översyn av missbruksvården i Stockholms län, där Landstinget STAD (nuvarande Region Stockholm) och Stockholms kommun gemensamt beslutade att göra en mer långsiktig satsning på metodutveckling. Sedan 2010 är STAD en enhet inom Centrum för psykiatrforskning.

STADs arbete kännetecknas av ett tätt samspel mellan praktik och forskning där kunskaper från utvärderingar omsätts till praktik och de praktiska metoderna utsätts för kritisk och konstruktiv granskning. Kunskapen om vad som kännetecknar effektiv prevention har ökat under de senaste tio åren men det finns fortfarande ett stort behov av att utveckla och testa nya samhällsbaserade preventiva metoder.

För att utveckla effektiva preventiva metoder krävs kunskap om den målgrupp som preventionen riktar sig till, exempelvis de attityder och beteenden som personerna i gruppen har och utövar. I föreliggande studie har STAD undersökt unga vuxnas uppfattning om cannabis och relaterade ämnen, så som information, lagstiftning och vård. Förhoppningen är att studien kan bidra som ett underlag vid utformning av insatser för att förebygga cannabisbruk bland unga vuxna. Studien har finansierats av Region Stockholm. Vi vill tacka alla informanter som delat med sig av sina uppfattningar och erfarenheter kopplade till cannabis.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	5
BAKGRUND	7
Syfte.....	8
Metod.....	8
RESULTAT.....	11
Riskmedvetenhet.....	11
Skäl att bruka.....	13
Skäl att avstå	16
Syn på information.....	19
Syn på lagstiftning.....	25
Syn på vård.....	28
DISKUSSION.....	30
Styrkor och svagheter	32
Slutsatser och rekommendationer	33
REFERENSER	34
Bilaga 1.	37

SAMMANFATTNING

Bakgrund: Cannabisbruk innebär en ökad risk för ohälsa, sociala problem och för tidig död. Exempel på kognitiva funktioner som kan påverkas negativt av cannabis är språklig förmåga, logisk analytisk förmåga och minne. Dessutom finns indikationer på att cannabismarknaden i Sverige är kopplad till vapenvåld och organiserad brottslighet. Individens droganvändning influeras av både miljömässiga och sociala faktorer, så som familj, vänner och samhälle. Även personers kunskaper, förmågor, övertygelser och attityder styr huruvida individer använder droger. I Sverige och många andra länder har det under senare år noterats en mindre restriktiv inställning till cannabis och även ett ökat bruk bland unga i Sverige, vilket bör uppmärksammas för att undvika negativa hälsoeffekter. Kunskapen om vilka insatser som fungerar cannabisförebyggande är dock begränsad. Därför är det viktigt att undersöka hur attityder till cannabis och medvetenhet om riskerna med bruk och hantering kan förändras genom implementering av preventiva insatser som i kombination med lagstiftning och polisiära åtgärder kan förebygga ohälsa och lidande.

Syfte: Studiens syfte är att få en djupare förståelse för unga vuxnas attityder till cannabis och relaterade ämnen. Specifika frågeställningar rör riskmedvetenhet, skäl att bruka cannabis och att avstå, syn på samhällets information, lagstiftning och vård.

Metod: En kvalitativ intervjustudie genomfördes bland 32 informanter från Region Stockholm. Informanterna rekryterades med hjälp av ändamålsenligt urval för inkludering av brukare och icke-brukare, kvinnor och män samt personer med skiftande socioekonomisk bakgrund. Semistrukturerade djupintervjuer via zoom och kvalitativ innehållsanalys av transkriberade intervjuer genomfördes.

Resultat: Riskmedvetenheten i relation till cannabis föreföll ganska hög bland informanterna samtidigt som många saknade detaljerade kunskaper i ämnet. Sociala skäl att bruka cannabis angavs av flera informanter men även cannabisbruk som en hjälp för individuella behov, så som att slappna av och kunna sova. Skäl att avstå handlade om risken för negativa konsekvenser, inklusive påföljder för narkotikabrott, närståendes synpunkter, samt konkurrerande aktiviteter eller bristande intresse. Samhällets information om cannabis ansågs i stor utsträckning bristfällig. Trovärdiga avsändare och nyanserat budskap efterlystes. Synen på lagstiftningen var över lag positiv men en del informanter föreslog avkriminalisering och även legalisering av cannabis. Synen på vård för cannabisbruk var över lag negativ till följd av upplevelse av stigma och att bollas runt mellan olika huvudmän.

Slutsats: Resultaten visar att flera insatser bör ske parallellt på flera nivåer i samhället, såsom ökad kunskap både bland unga och personer i deras omgivning, restriktiv lagstiftning och förbättrad samordning av vård kring cannabisbrukare. För att förebygga kortsiktiga och långsiktiga negativa folkhälsoeffekter av cannabis behövs effektiva förebyggande insatser och en fungerande vård.

Rekommendationer:

- Befintlig kunskap om riskerna med cannabis bör kommuniceras sakligt och med fokus på fakta av trovärdiga avsändare, för att öka riskmedvetenheten hos unga.
- Ökade kunskaper och stärkt kompetens gällande cannabis bland vuxna som finns runt unga, såsom föräldrar eller vårdnadshavare, yrkesgrupper som arbetar med unga (skolpersonal, fritidsledare, fältassistenter, elevhälsan, studenthälsan, ungdomsmottagningar) bör främjas, liksom arbetslivets möjlighet att fungera preventivt, exempelvis genom drogpolicy.
- För att förebygga cannabisbruk bör lagstiftningen fortsatt vara restriktiv (förbud mot eget bruk) eftersom förbudet verkar avskräckande för många unga.
- Jobb och meningsfull sysselsättning bör främjas och erbjudas för att konkurrera ut behovet av cannabisbruk.
- Vårdinsatser bör samordnas så att unga inte "bollas" runt mellan vårdgivare.
- Resurser bör avsättas till ett strukturerat och långsiktigt förebyggande arbete med fokus på att förhindra att ungdomar testat cannabis.

BAKGRUND

Cannabisbruk innebär en ökad risk för ohälsa och sociala problem (1). Studier har visat att det finns ett samband mellan cannabisanvändning och schizofreni och att cannabisanvändning ökar risken för tidig död (2). Dessutom är cannabisanvändning relaterat till negativa neuropsykologiska konsekvenser, särskilt bland dem som debuterar under tonåren (3). Exempel på kognitiva funktioner som kan påverkas negativt av cannabis är språklig förmåga, logisk analytisk förmåga och minne (4). Risken för att utveckla cannabisberoende ökar med användningsfrekvensen och beräkningar indikerar att 10-20 procent av dem som använder cannabis dagligen utvecklar ett beroende (5). Dessutom finns indikationer på att cannabismarknaden i Sverige är kopplad till vapenvåld och organiserad brottslighet, inte minst i sociodemografiskt utsatta områden (6). Dessa förhållanden innebär en akut risk för skador och även dödsfall, både bland dem som är direkt involverade i kriminella aktiviteter och dem som råkar befinna sig i närheten. Tidigare forskningsstudier har upprepade gånger visat att låg socioekonomisk status är en riskfaktor för missbruk och relaterade problem (7, 8). Ny forskning tyder dock på att hög socioekonomisk status är förknippad med omfattande konsumtion av alkohol och illegala droger, beroendeproblematik och psykisk ohälsa (9-15).

Individens droganvändning influeras av både miljömässiga och sociala faktorer, så som familj, vänner och samhälle, samt personliga egenskaper i form av kunskaper, förmågor, övertygelser och attityder (16-20). Eftersom attityder i väsentligt avseende styr beteenden (21-23) är det av stor betydelse att undersöka ungas attityder för att förstå varför de använder droger samt hur deras attityder påverkas av den miljö och det sociala sammanhang som befinner sig i. I Sverige och många andra länder har det under senare år noterats en mindre restriktiv inställning till cannabis, vilket på internationell nivå manifesterats i avkriminalisering av cannabisbruk och i vissa länder legalisering av produktion och försäljning. I Sverige är bruk och innehav av olagliga droger fortfarande straffbara handlingar under Narkotikastrafflagen (SFS 1968:64) (24). Dock kan en mindre negativ attityd till cannabis noteras bland unga tillsammans med ett ökat självrapporterat cannabisbruk (25-30). Vidare har uppfattningen att cannabis är förknippat med fysiska och psykologiska risker minskat bland svenska gymnasieelever (29).

Även om befolkningen i Sverige i mindre grad än andra europeiska länder brukar cannabis (28, 31) är det idag en väsentlig andel av de unga som testat drogen. En nationell enkät som genomfördes av Folkhälsomyndigheten år 2018 visade att 17 procent av kvinnorna och 25 procent av männen i åldern 16-29 år någon gång har testat cannabis (30).

För att förebygga kortsiktiga och långsiktiga negativa folkhälsoeffekter av cannabis behövs effektiva förebyggande insatser och en fungerande vård. Kunskapen om vilka insatser som fungerar förebyggande är dock begränsad, vilket framgår av en rapport om forskningsläget gällande interventioner för att förhindra alkohol- och drogmissbruk bland unga, av Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) (32). SBU:s genomgång av forskningslitteraturen visade att många av de insatser som unga tar del av saknar effektutvärdering. Vidare visade genomgången att manualbaserade program som utvärderats haft små eller mycket små effekter.

I ljuset av vad som beskrivits ovan är det viktigt att undersöka hur attityder till cannabis och medvetenhet om riskerna med bruk och hantering kan förändras genom implementering av preventiva insatser som i kombination med lagstiftning och polisiära åtgärder kan förebygga ohälsa och lidande.

Syfte

Syftet med föreliggande studie är att få en djupare förståelse för unga vuxnas attityder till cannabis och relaterade ämnen. Frågeställningar som studien söker besvara är följande:

- 1) Hur upplever unga vuxna risker kopplade till cannabisanvändning?
- 2) Vilka skäl ser unga vuxna för att använda eller avstå från att använda cannabis?
- 3) Hur ser unga på den information om cannabis som tillhandahålls av samhället?
- 4) Vilket budskap tror unga kan fungera för att förebygga cannabisbruk?
- 5) Vilka avsändare är effektiva för att föra ut ett förebyggande budskap?
- 6) På vilket sätt bör information om cannabis ges?
- 7) Vilka faktorer kan få personer att avstå från cannabis eller upphöra med befintligt bruk?
- 8) Hur ser unga på svensk narkotikalagstiftning, inklusive förbud och påföljd gällande cannabis?
- 9) Hur ser unga på den vård som erbjuds för cannabisbruk/-beroende?

Metod

En kvalitativ studiedesign valdes för att besvara de aktuella frågeställningarna. Individuella djupintervjuer genomfördes med personer i åldern 18-29 år boende i Region Stockholm. Kvalitativ innehållsanalys av intervjumaterialet genomfördes efter ordgrann transkribering.

Deltagare och procedur

Rekrytering till studien gjordes genom ändamålsenligt urval för att säkerställa spridning beträffande erfarenhet av cannabis, kön, samt socioekonomisk bakgrund. Både personer

som testat respektive inte testat cannabis, kvinnor respektive män, samt boende i stadsdelar och kommuner med en medelinkomst för den vuxna befolkningen under respektive över medelsnittet inkluderas. Kontakt med potentiella deltagare togs via sociala medier (Facebook och Instagram), psykiatriska kliniker, Polismyndigheten, föreningsliv, utbildningstillfällen i STADs regi (t.ex. krogpersonal) samt via forskarnas egna nätverk. Personer som visade intresse för att delta i studien informerades om vad detta innebar och hur insamlade data hanteras och presenteras. Informerat samtycke inhämtades och dokumenterades innan intervjuerna genomfördes. Studien godkändes av Etikprövningsmyndigheten (dnr. 2020-05669).

Semistrukturerade intervjuer

Intervjuerna genomfördes på grund av coronapandemin via zoom med hjälp av semistrukturerade intervjuguider. Två forskare (AS och PK) intervjuade samtliga informanter. Intervjuguiderna utarbetades och anpassades för följande fyra kategorier av informanter: yngre (18-25 år) med respektive utan erfarenhet av cannabisbruk samt äldre (26-29 år) med respektive utan erfarenhet av cannabisbruk. Frågorna omfattade egna erfarenheter av cannabisbruk, synen på risker med bruk, orsaker till bruk eller till att avstå från bruk, svensk narkotikalagstiftning och politik, information om cannabis som förmedlas i samhället samt vård och behandling för cannabismissbruk, se bilaga 1. Intervjuerna, som i genomsnitt tog 31 minuter att genomföra, spelades in med godkännande av informanterna och transkriberas sedan ordagrant. För att uppnå mättnad i intervjumaterialet inkluderades slutligen 32 personer i studien (33). Bakgrundsinformation om deltagarna presenteras i tabell 1.

Tabell 1. Bakgrundsinformation om informanterna

		N	%
Ålder	18-25	21	65.6
	26-29	11	34.4
Kön	Kvinna	15	46.9
	Man	17	53.1
Socioekonomi för bostadsområde	Socioekonomi under snit	14	43.8
	Socioekonomi över snit	18	56.2
	Testat/Brukar	22	68.8

Erfarenhet av
cannabisanvändning

Ej testat

10 31.2

Informantgruppen inkluderade 15 kvinnor och 17 män (varav åtta respektive 13 testat cannabis), 21 personer i åldern 18-25 år och 11 personer i åldern 26-29 år, 14 personer boende i kommuner/stadsdelar med en medelinkomst under medelsnittet och 18 i områden med en medelinkomst över medelsnittet, samt 22 personer som testat cannabis och 10 som inte testat.

Innehållsanalys

Kvalitativ innehållsanalys användes för att analysera intervjumaterialet (34-36). Analysprocessen var inspirerad av bland andra Hsieh & Shannon (35) och Granheim & Lundman (34). För att öka tillförlitligheten i den analytiska processen användes ett teambaserat tillvägagångssätt (37) samt verktyget NVivo 12 för att strukturera materialet. Inledningsvis läste de två forskarna som genomfört intervjuerna igenom materialet upprepade gånger för att finna meningsfulla utsagor som kunde grupperas i preliminära kategorier och koder. Exempel på gruppering presenteras i tabell 2.

Tabell 2. Exempel på gruppering av utsagor

Utsaga	Kondenserat innehåll	Kod	Kategori
<i>Jag tror att nu när vi börjat bli lite äldre, kommer upp i 30-årsåldern så där, några av oss i alla fall, börjar få barn och så, så är det ... jag tror att det [cannabisbruk] är någonting som blir mindre och mindre vanligt.</i>	Benägenheten att använda cannabis avtar med stigande ålder och i takt med att andra intressen och aktiviteter blir viktiga.	Konkurrerande aktiviteter/avsaknad av intresse	Skäl att avstå

Proceduren var delvis styrd av de intervjufrågor som ställts till informanterna (riktad innehållsanalys) men i sökandet efter kategorier togs också hänsyn till information som inte tydligt kunde kopplas till dessa frågor. Under processen diskuterade forskarna sina fynd och utvecklade ett preliminärt kodschema. Ytterligare genomgång av materialet och diskussion med en tredje forskare (JG) genererade ett fåtal revideringar av kategorier och koder. Slutligen nåddes genom diskussion enighet om ett slutligt kodschema som presenteras i tabell 3. Kodschemat användes för att koda alla intervjuer och inga ändringar i schemat krävdes i denna procedur.

Tabell 3. Kodschema

Kategorier	Riskmedvetenhet	Skäl att bruka	Skäl att avstå	Syn på information	Syn på lagstiftning	Syn på vård
Koder	Kunskap	Social miljö	Negativa effekter/ konsekvenser	Tillgång och tillgänglighet	Positiv/fungerar avskräckande	Positiv/hjälper
	Egna observationer och erfarenheter	Individuella faktorer/behov	Konkurrerande aktiviteter/avsaknad av intresse	Budskap	Negativ/hindrar ej cannabisbruk	Negativ/hjälper inte
		Positiva effekter	Familj/närstående	Avsändare	Önskade förändringar	
			Förbud	Informations- överföring		

RESULTAT

I det följande presenteras resultatet av intervjuerna i enlighet med de kategorier som identifierats i innehållsanalysen, dvs. riskmedvetenhet, skäl att bruka, skäl att avstå, syn på information, syn på lagstiftning samt syn på vård. Vidare används underrubriker som motsvarar de koder som analysprocessen genererat. Citat presenteras *kursivt* följt av kön och ålder på aktuell informant.

Riskmedvetenhet

Upplevelsen av risker med cannabisbruk varierar mellan informanterna, liksom attityden till om bruk bör undvikas helt eller delvis för att undgå negativa konsekvenser.

Kunskap

De flesta informanter uppfattar att cannabis innebär någon form av hälsomässig eller social risk men många saknar grundläggande kunskaper om drogens negativa effekter.

Alltså, jag kan alldeles för lite om de här hälsoskälerna. Jag vet egentligen inte exakt hur det påverkar kroppen och sånt, så att där vet jag inte. Men om det finns skadliga effekter så skulle väl det vara en sak, och sen just den här risken att fastna i något slags missbruk om det är beroendeframkallande, det är väl någon slags skadlig hälsoeffekt då.

Man 27 år

En del informanter har genom skolan fått information om risker som är förknippade med droger, exempelvis hur cannabis påverkar hjärnan och kroppen, medan andra inte minns någon cannabisrelaterad information från skolan över huvud taget.

Jag har faktiskt inget sånt direkt minne av det [droginformation i skolan], nej. Det har vi säkert haft, men det är ingenting jag kommer ihåg. [...] Jag har väldigt dålig koll på cannabis och droger över lag.

Kvinna 27 år

De informanter som testat cannabis har i regel använt drogen flera gånger sedan debuten och en del ser inte några påtagliga risker med cannabis alls.

Jag personligen ser väl lite på cannabis som alkohol. På så sätt att för mycket av det är absolut inte bra, på samma sätt som för mycket av alkohol inte är bra.

Kvinna 23 år

Egna observationer och erfarenheter

En del informanter som minns skolinformationen upplever den som mindre trovärdig på grund av de "skräckscenarier" kring bruk som förmedlas. Flera informanter har i stället tagit del av information från bekanta och via media samt bildat sig en uppfattning om risker utifrån egna och kamraters upplevelser.

Jag har sett bekanta som överanvänder och man ser hur det [cannabis] påverkar de personerna negativt på olika sätt. Till exempel att de blir ganska långsamma, reaktionsförmågan blir inte bättre direkt. Det känns inte som att det är en positiv effekt, i alla fall inte de som överanvänder det.

Kvinna 28 år

Några informanter nämner att cannabis kan leda till allvarliga tillstånd, så som psykos, och ett fåtal har själva haft obehagliga upplevelser i samband med cannabisbruk.

De gångerna som jag bara har tagit ett litet, eller några få bloss så, då har det varit ganska härligt och avslappnande och så. Men det är inte riktigt min grej, för man blir lätt...det blir väldigt lätt väldigt obehagliga biverkningar.

Kvinna 23 år

En av informanterna berättar dessutom om överklighetskänslor och bestående symptom flera år efter att hen testade cannabis.

Men det var så här överklighetssymptom, typ att man uppfattar världen på andra sätt. [...] Sånt kan jag fortfarande få [...] Det kan komma lite när ... kommer mest under stress, när jag är stressad om något.

Man 18 år

Andra observationer gäller cannabisbrukande vänner eller bekanta som verkar deprimerade, saknar initiativförmåga eller har hamnat i ett allvarligt beroende.

Jag har träffat folk som har rökt på mycket och det har varit väldigt svårt att kommunicera med dem [...]. Den uppfattningen jag har fått är att man inte orkar ta tag i grejer, att utvecklingen stannar upp lite grann.

Kvinna 27 år

En av mina före detta bästa kompisar började bruka [...] och det hade så förödande konsekvenser! [...] Hon blev verkligen "addicted" [...] Hon kunde verkligen inte andas utan det där [cannabis].

Kvinna 19 år

Risken att cannabisbruk leder vidare till bruk av andra droger lyfts också fram av flera informanter och en av dem berättar om ett eget drogmissbruk som inleddes med cannabisdebut i de tidiga tonåren. Ytterligare en informant berättar att flera av hans kamrater faktiskt dött till följd av drogmissbruk, vilket bidragit till att hen själv avstår från cannabis och annan droganvändning. Trots observationer av negativa effekter har dock en majoritet av informanterna testat cannabis och alla känner åtminstone en person som har testat eller använder drogen mer frekvent. De flesta uppfattar att cannabisbruk är vanligt i befolkningen, framför allt de som själva använder cannabis, vilket grundas på egna observationer i omgivningen snarare än på officiell information.

Det [cannabisbruk] är vanligt. Det är jättevänligt. Alltså grannarna under oss, de kickar hela tiden.

Man 19 år

Några informanter har genom egna erfarenheter eller observation av andra personer, dragit slutsatsen att det går bra att kombinera cannabisbruk med jobb, skola och annat vardagsliv, vilket eventuellt minskar upplevelsen av risker förknippade med drogen.

Jag kände personer som gjorde det [använde cannabis] regelbundet, varje vecka, och samtidigt klarade sina studier jättebra [...]. De fick A-betyg på allt [...]. Så de hade A och mådde jättebra.

Man 20 år

Skäl att bruka

De skäl för att bruka cannabis som informanterna beskriver varierar en del, men några är återkommande. För de informanter som själva använt cannabis framstår inte valet att testa planerat utan mer som något som hänt när möjligheten uppstått.

Social miljö

Den sociala miljön och sammanhanget förefaller vara av betydelse eftersom flera av informanterna beskriver att cannabis i något sammanhang blivit tillgängligt och att de då har provat. Det framstår inte som att unga första gången köper cannabis själv utan att de blir bjudna.

En av mina kompisar hade bott i Kanada och han hade rökt cannabis då i tonåren. Och det var inte någonting jag hade varit intresserad utav innan dess. Men jag vet inte, han var en del utav det där kompisgänget och sen så tror jag att han hade fått tag på det på något sätt.

Man 29 år

Ett övergripande intryck är att unga upplever att cannabis är lättillgängligt, inte alltid att de unga köper själva men att cannabis alltid går att få tag på via någon. Flera informanter beskriver att cannabis används i olika sociala sammanhang, ofta i mindre sällskap. Cannabis framstår inte som en partydrog som förhöjer en festlig stämning, snarare att drogen skapar en avslappnad stämning när informanterna (de unga) hänger med vänner.

Ja, det är trevligare i mindre sällskap, mindre sammanhang, tryggare miljöer, när man är färre, det är då det är trevligare.

Man 29 år

Som antytts ovan anser flera informanter att cannabis är ganska ofarligt. Denna uppfattning baseras sannolikt delvis på de normer som råder i umgängeskretsen.

Men jag har väl tänkt mycket för att jag inte har sett det som en tung drog, eller jag ... vissa människor ser inte cannabis som en drog alls, i mitt umgänge. De ser det som ... nästan som att röka en cigarett.

Man 24 år

Individuell faktorer/behov

Flera informanter beskriver mer individuella (ej sociala) skäl att bruka cannabis, så som att gå ner i varv, slappna av och som en hjälp att sova. En del beskriver att bruket är ett sätt att hitta lugn, få avslappning och uppnå en skön känsla. Informanterna beskriver ofta inte ruset som att verkligheten blir en annan, men att den blir lite distanserad och som att cannabis används just för att fly verkligheten.

Då är det bara så här fly verkligheten lite, och känna sig avslappnad. Och inte tänka så mycket på vad som händer. En flykt, liksom.

Kvinna 23 år

En annan aspekt på användningen är att den kan böttna i psykisk ohälsa och att bruket är ett sätt att hantera eller reducera ångest.

Ja, jag kan väl tänka mig att det är ... kan ha en lugnande effekt och vara skönt. Skönt att komma ifrån, jag vet inte, verkligheten lite grann. Kanske kan vara lite ångestdämpande.

Kvinna 27 år

Ett annat återkommande skäl att bruka, eller framför allt testa, cannabis är nyfikenhet. Som nämndes ovan är debuten i regel inte något som planeras i förväg utan görs i stundens ingivelse och när möjligheten finns.

Som med mig där, när vi var i Köpenhamn, det var en rolig grej. Och man... Jag är så pass nyfiken så jag tycker det är kul att testa, men jag vet att det är jättedumt också.

Man 24 år

Positiva effekter

Några informanter beskriver att cannabis i sociala sammanhang bidrar positivt till en lugn och mysig stämning.

Jag har bara positiva erfarenheter. Jag tycker att det är mycket ... Det är mycket trevligare och liksom ... ja, men lugnare och mysigare häng när man har använt cannabis "rather than" alkohol, till exempel. Det blir mycket mer av en ... att sitta hemma och skratta och prata och kanske kolla film eller något sånt och ...

Kvinna 22år

Positiva effekter upplevs även på egen hand och på olika sätt. En av informanterna uttryckte två typer av positiva känslor på följande sätt:

Jag blir uppåt och glad och peppig och känner mig smart och klok och stark och vill hitta på någonting, göra någonting kul, ta en tripp. Typ kanske gå på en promenad eller måla eller så. [...] Jag mer blir trött och dåsig och seg, men inte på något negativt sätt utan jag blir lite sömnig, lite gosig, lite mysig. Jag typ kanske vill kolla på en film eller skapa någonting i lugn miljö. Så att jag får två olika effekter, skulle jag säga.

Kvinna 19 år

Skäl att avstå

Centrala skäl som informanterna för fram för att avstå från cannabisbruk är risken för hälsomässiga och sociala problem, exempelvis psykisk ohälsa, negativa neuropsykologiska konsekvenser, att tappa kontrollen samt kopplingen till organiserad brottslighet, som även beskrivits ovan. Närstående kan också ha betydelse för valet att avstå, liksom lagstiftningen och de påföljder som är kopplade till den.

Negativa effekter/konsekvenser

Flera av informanterna har upplevt negativa effekter av cannabis, vilket för en del har lett till valet att fortsättningsvis avstå från drogen.

Jag är väl en av de få procenten som har upplevt ett traumatiskt scenario från första gången [...] Det enda jag kan göra, det är liksom att hålla avstånd från det och ... alltså så. Och det har jag inget problem med nu. Jag är livrädd för det...

Man 18 år

Ytterligare en anledning att inte använda cannabis är att det kan orsaka privatekonomiska bekymmer eftersom cannabis upplevs dyrt att skaffa.

Ja, alltså, det [cannabis]är ekonomiskt dyrt. Jättedyrt.

Man 20 år

Ett par av informanterna lyfter vidare fram att en bristande förmåga att finansiera eget bruk kan leda till både misshandel och att köparen själv ser sig tvungen att börja sälja.

Det kan vara vissa konflikter mellan köparen och langaren, att om man inte har pengarna så kan det hända att langaren misshandlar dig, eller värre.

Man 21 år

Och problemet här är att man kan väldigt lätt bli ... komma in i det, och fastna. Så att om man inte har de här ekonomiska möjligheterna, om man inte är kapabel ekonomiskt att betala och man fastnar, då kan det leda till jättekatastrofala påföljder. Så man kan bli kriminell, man kan bli en del ... ja, ett gäng, och sälja och köpa.

Man 20 år

Konkurrerande aktiviteter/avsaknad av intresse

En del informanter uttrycker att de saknar intresse för att bruka cannabis. Detta gäller både informanter som testat och sådana som aldrig använt cannabis.

Jag har inget som helst intresse av att konsumera cannabis, så jag känner väl snarare att ja, det är någonting som jag vill ta avstånd från.

Kvinna 27 år

Avsaknad av effekter i samband med debut förs också fram som ett skäl att fortsättningsvis avstå från cannabisbruk.

Jag kände faktiskt knappt någonting. Det var väl att man skrattade lite mer kanske men jag kände inget, jag tyckte det var helt värdelöst.

Man 24 år

Ansvar för barn, arbete och andra konkurrerande aktiviteter bidrar också till att cannabisanvändning ter sig mindre attraktivt med stigande ålder. Dessutom minskar känslan av att det är coolt att använda cannabis när man närmar sig 30-årsåldern. Två av de lite äldre informanterna uttryckte följande angående detta:

Oh ja, absolut. Det finns många skäl att inte använda [...], vissa jobb kräver att man är ren.

Man 29 år

Jag tror att nu när vi börjat bli lite äldre, kommer upp i 30-årsåldern så där, några av oss i alla fall, börjar få barn och så, så är det ... jag tror att det [cannabisbruk] är någonting som blir mindre och mindre vanligt.

Man 29 år

En av de yngre informanterna betonar vikten av att ha ett arbete och känna sig delaktig i något större som en sak att främja för att motverka cannabisbruk.

Jag tror, om man ger folk något att göra så skulle de slippa kriminalitet och kanske inte röka. För man gör saker ibland när man inte har något att göra, så man gör dumma saker. Jag tycker, om man skaffar jobb till människor så kan man lösa stora problem i deras liv. [...] Att man känner sig effektiv, man deltar i något större, man ger positiva effekter till världen. Jag tycker att det här är det bästa man kan göra för människor, för att förbättra deras liv.

Man 20 år

Familj/närstående

Uppväxtmiljö och familjenormer framstår i intervjuerna inte tydligt som centrala för valet att testa cannabis eller inte. I vissa resonemang verkar det dock som om föräldrarna har haft ett visst inflytande på restriktiva normer hos informanterna.

Hela familjen tycker nog att det är lite trassligt, typ, om man får säga så. Jag förstår ändå någonstans att man vill fly undan sina problem snabbt, så. Men det känns ... det är inte rätt väg. Det känns som att de som tar droger kanske inte tänker på konsekvenser och så. Och det finns väldigt mycket konsekvenser kan jag själv tycka. Vi har inte pratat så mycket om droger hemma, men det har alltid varit ett "big no no" att använda droger.

Kvinna 23 år

Att partnern, vid ett pågående bruk, ställer krav på avhållsamhet nämns också som en anledning att sluta använda cannabis.

Det [skäl att sluta bruka cannabis] skulle väl vara att tjejen vill att vi ska sluta.

Man 24 år

Förbud

Den svenska lagstiftningen som förbjuder eget cannabisbruk och övrig hantering uppfattas av de flesta som en framträdande anledning att själv avstå från bruk och även en omständighet som hindrar folk i allmänhet från att använda cannabis.

För jag tror att hade det varit lagligt, då hade problematiken blivit mycket större och vi hade fått ett samhälle där alla varit missbrukare och det hade inte blivit bra i slutändan, tänker jag.

Kvinna 23 år

Utöver de negativa konsekvenser som eventuellt stigma och påföljder kopplade till förbudet utgör, tycks förbudet också fungera som en signal om att cannabis är "farligt".

Det är lätt att fastna och då blir man beroende och då är det jättesvårt att sluta [...] och då kan man tänka sig att varför är den (cannabis) olaglig? Jo, det är väl för att det är lätt att fastna.

Man 21 år

Syn på information

In intervjuerna framkom många synpunkter på den information om cannabis som samhället tillhandahåller och synpunkter på hur den kan utformas och vem som bör vara

avsändare.

Tillgång och tillgänglighet

Det övergripande intrycket är att informanterna upplever att de inte fått någon information om cannabis från samhällets sida. Få minns någon information som delgetts dem i skolan, och om de fått information så har den inte upplevts som tillräcklig.

Alltså jag tycker typ inte man får så mycket information, om jag ska vara ärlig. Det är mest ... Alltså skolan tar inte upp någonting alls, tycker jag...

Kvinna 23 år

Flera informanter beskriver också att information finns, exempelvis att den finns tillgänglig på olika myndigheters hemsidor, men att man då måste söka den själv. Problemet uppfattas inte som att informationen inte finns, utan att det finns en svårighet för vuxna att nå ut till unga människor.

För att jag tänker så här ... allting står ju. Om man går in på någon myndighets hemsida så står ju det där. Men alla kanske inte tar det aktiva valet att gå in och kolla...

Kvinna 23 år

Jag vet inte, jag tror att det är svårt ... eller jag tror att det är en svår grej över huvud taget, att ... eller nå ut till ungdomar, för de tänker mer att de är odödliga och att man inte ska lyssna på vuxna och sånt där.

Man 24 år

Några informanter nämner samtidigt att det finns ett behov av mer information.

Ja, det skulle väl ... det skulle vara bra. Jag tror det är många som inte har koll, eller som sagt, jag har inte koll på vad cannabis gör med en, helt hundra, eller jag är inte så insatt i ... Jag har aldrig varit intresserad av droger, men det ... jag kan tänka mig att det är bra att veta om droger.

Man 24 år

Någon nämner också att det finns ett tabu kring samtalet om cannabis och narkotika generellt, att det är ett svårare ämne att beröra än exempelvis alkohol som är en mer accepterad drog. När riskerna med cannabisbruk inte diskuteras finns risken att de unga själva gör en bedömning utifrån att det kanske känns "cool" att testa eller att man rör sig i kompisgäng där det är vanligt.

Ja, men att det är fortfarande lite så tabubelagt kanske. Och vi pratar inte om det så mycket som vi skulle behöva [...] Och jag tror att det är många fler som bara ser det så här: "Åh, det är väl en kul grej". Så jag tror det är väldigt få som förstår innebörden av det, och riskerna. Så det informativa tänker jag absolut kan förbättras på.

Kvinna 23 år

Budskap

Några informanter nämner ett slags misstro mot vuxenvärlden i betydelsen att all information inte kommer fram, att vuxenvärlden enbart vill framhålla de negativa aspekterna av cannabisbruk i syfte att förhindra bruk. En uppfattning som framkommer är att den information som kommer från samhället, exempelvis i skolan, är till för att skrämmas och avskräcka från bruk, vilket även berörts ovan. Sådan information kan enligt informanterna fungera för yngre ungdomar, men när de blir lite äldre och kanske har kompisar som testat eller testat själva så ifrågasätts trovärdigheten i den information de fått. Den information som faktiskt efterfrågas av informanterna är fakta och tydlighet exempelvis kring grad av farlighet vid användning och vad som händer i kroppen när man använder cannabis.

Ja, jag tror att folk behöver information ... korrekt information om det, tror jag är viktigt. Och att den inte är moraliskt laddad och att det är väldigt tydligt att det här är de negativa effekterna som finns. Och att det är ganska ... ja, objektivt ... med så goda forskningsunderlag som möjligt, att visa de negativa effekter som det kan ge. Men problemet är det att man visar ... när man pratar om det där, så pratar man aldrig om [...] så kan man inte säga att "det är 90 % chans att allting går bra för dig ändå", utan man lyfter så klart upp de procentandelar där det går dåligt.

Man 29 år

Någon nämner att samhällets nolltolerans kring narkotika skapar problem i kommunikationen, att det saknas öppenhet.

Jag tror att det är väldigt svårt för myndigheter att verka trovärdiga i kommunikation utåt om man har den formen utav nolltolerans kring narkotika, faktiskt. Så jag är inte säker på om det här är ... om jag ska vara helt ärlig, jag är inte säker på att det är ett problem som ligger i kommunikationen, utan jag tror att det är problem som ligger i lagstiftningen, om jag ska vara ärlig.

Man 29 år

Några informanter pratar också om behov av information om hur man på ett säkert sätt kan använda cannabis, vilket tyder på en slags "harm reduction"-inställning. De vill exempelvis veta om mängder och säkra sätt att använda och en beskrivning av vad som kan hända.

Man vill ändå veta typ... innan man börjar använda... när man sa testa är det alltid bra att veta vad man är på väg in i...

Kvinna 19 år

Några informanter menar att många unga får information och bildar sina intryck av cannabis baserat på musik, film/tv och sociala medier. En risk med att hämta sin information om cannabis och andra droger via musik och nöjesvärlden kan, enligt informanterna, vara att man får en felaktig eller glamoriserad bild av vad det innebär och att man inte bedömer riskerna på ett adekvat sätt. Risken är att artister uppfattas som tuffa och "coola", att cannabis normaliseras och glamouriseras och på det sättet riskerar att locka in unga i ett bruk.

Det känns som att barn lär sig mer om droger från filmer och att alla hiphopkillar ... ja, men de ser upp till alla de här killarna som rappar i dag och har ansiktstatueringar och det är videos med droger och sånt där. Då blir det ... Jag tror småbarn och ungdomar får helt fel bilder av droger.

Man 24 år

Avsändare

När det gäller hur unga ser på information om cannabis framgår att det är viktigt att informationen kommer från en trovärdig avsändare som vet vad hen pratar om.

Avsändaren tror jag är A och O. Och det kan också vara att ... antingen att man kör runt på det spåret, att ta någon som har erfarenhet. Men sen också då kanske kompensera med en person i föreläsning som är känd av något slag, som de här personerna ser upp till.

Kvinna 23 år

För de orden blir ännu tyngre om Zara Larsson skulle komma till högstadiet. [...] Och säga bara "Det där är skit, hörni. Lägg av med det där. Det är så ocoolt, och ni kommer ångra er". Ja, det blir så här, "vem är trovärdig?" Ja, det är jättesvårt.

Kvinna 23 år

Men en person, till exempel, som väldigt många, oavsett bakgrund och så, uppfattar som trovärdig, det är Leif GW Persson.

Man 27 år

Flera av informanterna återkommer till att den som bäst kan berätta om cannabis är någon med egen erfarenhet. Vi tolkar det också som att det inte ska vara någon som enbart använt cannabis några gånger, utan någon som det gått illa för och som kan berätta om det och om vägen tillbaka.

Jag tror de lyssnar mer på om det hade varit en som kanske är 30, 35 och är före detta drogmisbrukare men har tagit sig ur det, och att de berättar sina upplevelser.

Man 24 år

Det som framkommer är att det är viktigt att kommer från en trovärdig aktör. Många informanter nämner att information bör ske i skolan.

Så kanske egentligen att man informerar lite mer i skolor och så.

Kvinna 23 år

En informant menar vidare att alla har rätt till samma och likvärdig information oavsett var man bor och var man kommer ifrån, vilket också pekar i riktning mot skolan som en central aktör i informanternas reflektioner. Vilken aktör som ska ge informationen, oavsett om den ges i skolan eller i andra sammanhang, rör sig främst inom två områden, dels någon med egen erfarenhet, vilket redan nämnts, dels någon med viss auktoritet, så som forskare, lärare, polis och även föräldrar. Informanterna tar upp föräldrarollen som en viktig aspekt

och att föräldrar har ett ansvar att informera sina barn om riskerna med droger.

Ja, egentligen är det föräldrarnas ansvar. Men jag tänker att alla föräldrar kanske inte gör det. För jag är inte ... jag är inte etnisk svensk, och mina föräldrar kanske inte heller helt hundra vet vad cannabis är specifikt. Så det tycker jag ändå typ att skolan borde kunna ta lite ansvar för, egentligen. Så att alla barn med olika etniciteter får lära sig.

Kvinna 23 år

Något som också tas upp av informanterna är att det finns fördelar med en neutral avsändare, att det exempelvis inte ska vara den egna läraren som tar upp ämnet cannabis. Att inge förtroende och att personen som pratar vet vad den pratar om är av största betydelse.

Det jag tänker är att det hade varit bäst att ta in en neutral avsändare som då informerar om det. Så att det inte blir att, ja, men Gunilla som har engelskan och svenskan ska börja prata om cannabis. Då tror jag att det blir så här: "Ja, men vad vet hon?", och du vet lite den attityden.

Kvinna 23 år

Informationsöverföring

Något som återkommer i intervjuerna är att involvering av "influencers" skulle kunna vara ett alternativ för att nå ut med information till ungdomar, exempelvis att myndigheter skulle kunna etablera sådana samarbeten.

Det är många som har influencers som förebilder. Så egentligen, typ att man kanske kan utbilda influencerna så att de kan ge ut bra information så.

Kvinna 23 år

Någon nämner också vikten av att ha en öppen dialog, att ungdomar ska kunna känna att deras erfarenheter tas i beaktande.

Men ändå försöka mer upplysa och även så här uppmuntra till diskussion till då eleverna. Och kanske ... Ja, och utifrån dem och deras erfarenheter så här: "Ja, men vad tycker ni? Vad känner ni då?" och ha det mer öppet.

Kvinna 23 år

Under intervjun tog vi upp lite olika aspekter av information med informanterna, vilket framgick ovan. Vi talade både om information som kan få ungdomar att avstå från att prova cannabis och information som skulle kunna få den som redan använder cannabis att sluta. Vårt intryck är att de medverkande hade lättare att prata kring information som kan hindra unga från att testa, men att det finns en skepsis kring att information kan få någon att avstå. Skepsisen är ännu större kring att information skulle kunna få någon att sluta använda cannabis om hen redan börjat.

Nej. Det tror jag inte. Jag tror att man måste bestämma sig själv för att kunna sluta, det är inte upp till någon annan. Jag kan bara tänka på mig själv. För att jag röker ju. Om någon annan skulle säga till mig "sluta rök cigaretter"... Det är inte som att jag skulle sluta för att någon säger ... jag vet vilka hälsorisker som finns med att röka, och ändå fortsätter jag. Så det måste komma från mig själv om jag vill sluta. Och så tror jag att det är med cannabis också.

Kvinna 23 år

En informant reflekterar över svårigheten att nå ut med information kring cannabis, att många har sina egna åsikter och att om hen använder cannabis så är det den egna erfarenheten som väger tyngst.

Jag tror att det är väldigt svårt att prata som en auktoritet på det här och få folk att lyssna. Det är svårt.

Man 29 år

Syn på lagstiftning

Kunskapen om hur lagstiftningen gällande cannabis och andra droger är utformad varierar mellan informanterna men de flesta tror att det är förbjudet att använda cannabis. Synen på lagstiftningen och hur den fungerar varierar dock.

Positiv/fungerar avskräckande

De flesta av informanterna uppfattar förbudet som avskräckande och ett skäl att avstå, vilket även beskrivits ovan.

Med tanke på att det är förbjudet så är det faktiskt folk som inte har de här kontakterna [kontakter med säljare] och då blir det svårare. Även om det [förbudet] inte hindrar alla så hindrar det fortfarande en del personer.

Man 29 år

Även personer som generellt sett har en positiv eller neutral inställning till cannabis och inte avstår från bruk av hälsomässiga eller andra (sociala) skäl kan hindras av lagstiftningen enligt informanterna.

Jag skulle personligen aldrig testa det [cannabis] i ett land där det inte är lagligt.

Kvinna 23 år

Synen på huruvida det är bra med ett förbud mot cannabisbruk, oavsett uppfattning om hur effektivt det är, varierar också mellan informanterna. Många, inklusive en del av dem som testat cannabis själva, menar att det är bra att cannabis är förbjudet.

Alltså förbud är jag egentligen för på något sätt.

Man 29 år

Negativ/hindrar ej cannabisbruk

Ett fåtal av informanterna tror dock inte att förbud hämmar cannabisbruk överhuvudtaget. Någon menar till och med att förbudet kan verka triggande för normbrytande beteende och enligt flera informanter testar många ungdomar cannabis på resor och utomlands.

Vi var som sagt i Christiania, och där i Köpenhamn, så var det [att testa cannabis] mer som en rolig grej när jag var där med mitt kompisgäng.

Man 24 år

Flera informanter menar att de själva och även andra unga "passar på" att testa eller bruka cannabis vid utlandsvistelser, vilket talar för att förbudet visserligen fungerar i Sverige men inte alltid om medborgarna förflyttar sig till andra länder. En av informanterna som under en tid arbetat vid ett charterresebolag i ett turistland i södra Europa berättade om svenska kollegor som använde cannabis där.

Under min första säsong var det lite mer mixat, men under [del av land]-säsongen så var det ... då var det mest svenskar och engelsmän [som använde cannabis].

Kvinna 23 år

Ett par informanter lyfter även fram risken att cannabisförbudet kan främja den organiserade brottsligheten.

Alltså, det verkar som att den organiserade brottsligheten, de här gängen, en del av deras verksamhet bygger på försäljning av cannabis och så. Mitt gym till exempel, där har jag sett folk bära in väskor och lämna i skåp och sånt som har luktat väldigt mycket sen, och så har polisen kommit och gjort razzia där och hittat massa cannabis.

Man 27 år

Önskade förändringar

Medvetenheten om att man kan bli registrerad som lagöverträdare och kanske hindras i sina framtidsplaner kring yrke och arbete tas av informanterna upp som ett hinder för cannabisbruk. En del tror också att ännu strängare påföljder skulle göra förbudet mer effektivt i att hindra personer från att använda cannabis.

Så att det är jättejättesvårt tycker jag. Men jag tror mycket på i så fall hårdare straff, att det blir ... ja, men jag har något verkligt att förlora på att göra så här. Och är det så att man åker dit någon gång och får väldigt stora böter eller vad det nu kan vara, då kanske man tänker till tills nästa gång, att "okej, men det var jävligt dumt och jag kommer inte göra om det, för det är inte värt det".

Kvinna 23 år

Flera informanter förespråkar dock avkriminalisering och en del även legalisering. Motiven för detta är bland annat att undvika stigma vid behov av vård. Att få en prick i belastningsregistret uppfattas vidare av någon som ett väl hårt straff för att ha testat cannabis. Andra skäl att avkriminalisera och även legalisera cannabis som lyfts fram är att det kan förhindra att brukare hamnar i problem när de tvingas till kontakt med langare som de hamnar i konflikt med eller som försöker sälja på dem "tyngre" droger.

Det [förbudet] har inte stoppat någon av dem jag känner. Det har bara lett till att de kommit till "sketchigare" människor. Sådana som också säljer metamfetamin [...]. Du

kommer i kontakt med mycket tyngre saker på grund av att det [cannabis] är olagligt. [...] Jag skulle gärna se att det legaliserades.

Kvinna 22 år

Ytterligare skäl som anförs för legalisering är att staten då kan få bättre kontroll på cannabisbruket och även få in skattepengar som man kan använda för att förstärka vården.

Om man gör det [cannabisförsäljning] till ett "systembolag" kommer det öppna upp för jobb och att pengarna går till något vettigt, alltså inte till kriminella grupper, utan till att kanske utveckla antitberoende-center.

Kvinna 19 år

Syn på vård

Vårt intryck av informanternas syn på när unga söker vård för cannabisbruk är att de inte gör det. Orsaker som anges är flera, så som stigma och förväntningar om negativa juridiska påföljder. Informanterna beskriver också negativa upplevelser vid egen kontakt med vården. En av informanterna utgör undantag och beskriver hur en bekant fått god hjälp när hen sökt vård.

Negativ/hjälper inte

Rädslan för de konsekvenser som kan vara förknippade med kontakt med myndigheter eller vårdapparat anges som anledning till att unga avstår från att söka hjälp för cannabisbruk eller missbruk. De som söker vård gör det, enligt informanterna, ofta i ett sent skede eller när något gått så fel att man blivit rädd eller för att man blivit tvingad av exempelvis Polisen. Det kan också vara krav/tvång från familjen som föregår en vårdkontakt.

Min gissning faktiskt är att det går ganska långt innan folk söker vård, därför att på det stora hela så är det väldigt ... det är extremt stigmatiserat och man kan råka jäkligt illa ut, rent juridiskt.

Man 29 år

De informanter som använt cannabis och fastnat i ett missbruk även av andra droger beskriver också att det är väldigt svårt för andra att hjälpa när det gått så långt.

Så det är så här, jag tror där ... jag tror det är jättesvårt att hjälpa en som är så långt gången, för då är hjärnan så pass förstörd så jag vet inte hur man ska ... Då har du defekter hela livet, då blir man inte frisk, tror jag. Jag tror att det är kört, vid ett stadie så är det kört. [...] Då är det svårt att hjälpa. Ja, det går, men jag tror det är väldigt svårt att hjälpa folk då.

Man 24 år

En bidragande orsak till att det är svårt att få eller ta emot hjälp förefaller också vara att bemötandet inom vården lämnar en del övrigt att önska. Oviljan att söka hjälp kan också ha med känslan de unga har inför vården som sådan, och det bemötande som vården ger. Det finns även andra aspekter som rör det bemötande som informanterna beskriver att vården ger, som till viss del har att göra med den stigmatisering de upplever är sammanlänkad med att vara cannabisbrukare.

Läkare ser en som en missbrukare [...]. Det är mer det som folk är rädda för vad jag har sett [...] Just för att man ses inte som sjuk om man är missbrukare... man ses som ... ja men olaglig inte sjuk.

Kvinna 28 år

De negativa upplevelserna har också att göra med att kanske inte få den hjälp man har rätt till utan istället bli hänvisad till beroendevården vilket riskerar att sluta med att personen inte söker hjälp alls.

Jag blev [på vårdcentralen] nekad vanlig samtalsterapi för att jag erkände att jag hade tagit droger. Då var det bara "out".

Man 24 år

Just samsjuklighet och behovet av att kunna behandla både psykisk ohälsa och cannabismissbruk berörs av flera informanter som både problematiskt och viktigt i sammanhanget.

Positiv/hjälper

En informant beskriver dock mer positiva sidor av vården.

Jag vet om några som röker cannabis hyfsat ofta, eller gjorde det förut. Och de sökte inte vård för det, utan i stället sökte de vård för ... alltså hos en terapeut, för sina psykiska problem [...]. Specifikt en kille som fick vård av terapeut, och så slutade han bruka cannabis, och han blev nykterist ett tag också. Så nu mår han mycket bättre, och är verkligen mycket, mycket bättre och har bättre relation med sina föräldrar och allting. Men jag tror att det var väldigt bra för honom att få hjälp för alla olika typer av problem.

Man 18 år

DISKUSSION

Syftet med föreliggande studie var att få en djupare förståelse för unga vuxnas attityder till cannabis och relaterade ämnen genom intervjuer med kvinnor och män i åldern 18-29 år i Region Stockholm. Intervjumaterialet genererade följande kategorier av relevans för studiens syfte och frågeställningar: Riskmedvetenhet, Skäl att bruka, Skäl avstå, Syn på information, Syn på lagstiftning, samt Syn på vård.

Medvetenheten om risker i samband med cannabisbruk verkar vara ganska hög bland unga även om detaljerade kunskaper om effekter ofta saknas och somliga ser få eller inga risker alls. I den mån unga ser risker med cannabis verkar det inte hindra ett stort antal från att prova drogen och att även använda den mer regelbundet. I denna studie hade nära 70 procent av informanterna egen erfarenhet av cannabisbruk (åtminstone testat) och många vittnade om att drogen är vanlig i deras kretsar. En nationell enkät som genomfördes av Folkhälsomyndigheten år 2018 visade att 17 procent av kvinnorna och 25 procent av männen i åldern 16-29 år någon gång har testat cannabis (30), vilket är betydligt färre än andelen i denna studie. Sannolikt har den höga andelen informanter med cannabiserfarenhet att göra med att personer som provat drogen kan vara mer intresserade av att delta i en studie om cannabis än personer som saknar denna erfarenhet. Det var också en medveten strategi att rekrytera ungefär lika många brukare som icke-brukare i studien för att erhålla synpunkter på vård och lagstiftning i tillräcklig omfattning, vilket alltså betyder att en större andel brukare än i befolkningen som helhet finns representerade i materialet. Dock tyder även nationella enkätdata på att eventuell riskmedvetenhet gällande cannabis inte hindrar en betydande andel unga i Sverige från att använda drogen. Ett sätt att tolka resultaten är att en avvägning mellan upplevda fördelar respektive nackdelar görs när personer fattar beslut om att bruka cannabis eller avstå och att många är beredda att ta en viss risk.

Informanterna ser en rad skäl att bruka cannabis kopplat till välbefinnande, som ett sätt att slappna av och kunna sova och i samband med socialt umgänge men även skäl att avstå från bruk baserat på upplevd risk för negativa effekter på hälsa, socialt liv och ekonomi. Åtaganden som följer med stigande ålder, så som ansvar för barn och jobb, lyfts fram som anledningar att inte bruka cannabis och arbetsgivares syn på droganvändning och möjligheten att motverka detta bland anställda på arbetsplatsen kan vara ett sätt att förebygga cannabismissbruk och relaterade skador.

Information om cannabis som förmedlas i samhället upplevs av informanterna ofta som överdriven och förmedlad av avsändare som saknar trovärdighet bland unga. Detta ligger i linje med åsikter som förmedlas av gymnasieelever i en ny studie bland 20 gymnasieelever i en av Stockholms läns kommuner (15). Information som förmedlats av skolan upplevs av informanterna dessutom som bristfällig eller helt frånvarande. Avsaknad av information som upplevs som tillförlitlig leder sannolikt till bristande kunskaper och att unga lämnas ensamma med att forma ett förhållningssätt till cannabis. Tidigare studier bland yrkespersoner som arbetar med ungdomar (kuratorer, fältassistenter, m fl.) indikerar att ungdomars kunskaper om effekter av cannabisbruk är låg och att de därför kan ha svårt att fatta ett väl underbyggt beslut om att bruka eller avstå (38, 39). Det som informanterna efterfrågar i termer av information är neutral och faktabaserad information förmedlad av en trovärdig avsändare, gärna någon med direkt eller indirekt erfarenhet av cannabisbruk. Huruvida en sådan information skulle höja riskmedvetenheten eller inte går dock inte att säga baserat på denna studie. I en tidigare studie, i vilken yrkesverksamma personer som arbetar med ungdomar fick föreslå preventiva insatser för minskat substansbruk, framkom bland annat förslag om utbildning och information till både professionella som möter unga och till föräldrar, vilket kan vara en väg att understödja de ungas informationsinhämtning och kunskap (39).

När det gäller narkotikalagstiftningen anser de flesta informanter att ett förbud mot cannabisbruk bidrar till att färre använder drogen. Det är både stigmatiserande och riskfyllt att skaffa och använda cannabis varför många som inte är väldigt motiverade eller upplever positiva effekter sannolikt avstår i högre grad än om drogen varit laglig. De flesta informanter tycker också att förbudet är bra och några tycker även att påföljderna för lagbrott borde skärpas. Även denna åsikt ligger väl i linje med studien från en av Stockholms kommuner (15) i vilken flera elever föreslog striktare lagstiftning och straff för dem som säljer droger. Några informanter i föreliggande studie tror dock inte att förbudet hindrar bruk och en del förespråkar också avkriminalisering och även legalisering. Framträdande skäl för detta är att personer som ändå väljer att använda cannabis kan hamna i problem på grund av de kriminella sammanhang som de kommer i kontakt med i jakten på drogen samt att förbudet göder kriminella nätverk. Informanterna anser också att kriminaliseringen av cannabisbruk gör att det är svårt att tala om bruk och missbruk i samhället och att överträdelser innebär "orimliga" konsekvenser och stigma.

När det gäller synen på vård för cannabismissbruk är intrycket att kontakten med vårdinstanser sker motvilligt och ofta upplevs som stigmatiserande och till föga hjälp, bland annat på grund av att psykisk ohälsa och missbruksproblem hanteras av olika huvudmän eller mottagningar. Att motverka stigmatisering i samband med vårdkontakt lyftes även av de unga i studien bland gymnasieeleverna (15). Trots att de efterfrågade strängare straff för dem som säljer droger betonade de att ett icke-dömande bemötande från vuxenvärlden i relation till eventuellt eget bruk var viktigt. I föreliggande studie framkom, trots kritik mot vården, exempel på unga som fått hjälp av t.ex. samtal med en terapeut och på det sättet mått bättre och även (enligt informantens påstående) blivit av med sitt beroende. Således verkar det idag finnas verksamma insatser men dessa måste organiseras så att unga inte bollas runt i vårdsystemet och till slut avstår från att ta emot hjälp.

Mer förebyggande insatser kan, enligt utsagor från denna studie, ta sikte på att erbjuda konkurrerande sysselsättningar som gör det mindre intressant att använda cannabis. Detta är i linje med en tidigare studie i vilken yrkesverksamma personer som arbetar med ungdomar fick föreslå preventiva insatser. Där föreslogs bland annat meningsfulla fritidssysselsättningar och också ökat föräldraansvar (39). Det senare torde framför allt gälla yngre och omyndiga brukare. En annan preventiv åtgärd som kan motverka cannabismissbruk och relaterade skadeverkningar är förstås att fortsätta begränsa tillgängligheten till drogen som idag är ganska lätt att få tag på. Den svenska lagstiftningen bidrar sannolikt, trots upplevd lättillgänglighet, till att begränsa tillgängligheten till cannabis, vilket framgick i denna studie. Möjligen kan strategiska åtgärder och mobilisering av polis och rättsväsende ytterligare försvåra för de kriminella nätverk som idag distribuerar cannabis. Dessa åtgärder lyfts även fram i en ny studie (40) och två färsk rapport (41, 42) om bekämpning av så kallade öppna drogscener i Stockholm.

Styrkor och svagheter

Enligt vår kännedom är föreliggande studie unik i meningen att den kombinerar intervjuer med användare och icke-användare i Region Stockholm i åldersgruppen 18-29 år och deras syn på både risker och åtgärder för att förebygga cannabisproblem. Studien har en rad ytterligare styrkor som bör lyftas fram. För det första baseras den på intervjuer med informanter som representerar en stor spridning beträffande kön, ålder, socioekonomisk bakgrund och erfarenhet av cannabisbruk. Detta har genererat ett rikt material i vilket många aspekter av ungas attityder till cannabis kunnat belysas. För det andra har forskargruppen gedigen erfarenhet av narkotikafrågor, inklusive cannabis, både gällande hälsoaspekter och legala aspekter. Två av forskarna genomförde intervjuerna vilket möjliggjorde kvalificerade intervjuer med relevanta följdfrågor samt en djup kännedom om materialet redan innan den kvalitativa innehållsanalysen påbörjades. Vidare användes en teambaserad analysprocess för att säkerställa tillförlitligheten i resultaten. Studien har också svagheter. En av dessa är att rekrytering på frivillig väg innebär risk för ett snedvridet urval på grund av att personer som vill delta på väsentliga punkter kan skilja sig

från personer som avstår. I en intervjusituation finns dessutom en risk att informanten svarar på ett sätt som hen tror förväntas av den som intervjuar (43).

Slutsatser och rekommendationer

Resultaten visar att flera insatser bör ske parallellt på flera nivåer i samhället, såsom ökad kunskap både bland unga och personer i deras omgivning, restriktiv lagstiftning och förbättrad samordning av vård kring cannabisbrukare. För att förebygga kortsiktiga och långsiktiga negativa folkhälsoeffekter av cannabis behövs effektiva förebyggande insatser och en fungerande vård. Utifrån denna studie vill vi lyfta fram följande förslag:

- Befintlig kunskap om riskerna med cannabis bör kommuniceras sakligt och med fokus på fakta av trovärdiga avsändare, för att öka riskmedvetenheten hos unga.
- Ökade kunskaper och stärkt kompetens gällande cannabis bland vuxna som finns runt unga, såsom föräldrar eller vårdnadshavare, yrkesgrupper som arbetar med unga (skolpersonal, fritidsledare, fältassistenter, elevhälsan, studenthälsan, ungdomsmottagningar) bör främjas, liksom arbetslivets möjlighet att fungera preventivt, exempelvis genom drogpolicy.
- För att förebygga cannabisbruk bör lagstiftningen fortsatt vara restriktiv (förbud mot eget bruk) eftersom förbudet verkar avskräckande för många unga.
- Jobb och meningsfull sysselsättning bör främjas och erbjudas för att konkurrera ut behovet av cannabisbruk.
- Vårdinsatser bör samordnas så att unga inte "bollas" runt mellan vårdgivare.
- Resurser bör avsättas till ett strukturerat och långsiktigt förebyggande arbete med fokus på att förhindra att ungdomar testat cannabis.

REFERENSER

1. Danielsson A-K, Allebeck P. Cannabis i Stockholms län. Konsumtion och konsekvenser (Cannabis in Stockholm County. Consumption and consequences)(In Swedish). Stockholm: CES; 2015.
2. Manrique-Garcia E, Zammit S, Dalman C, Hemmingsson T, Andreasson S, Allebeck P. Cannabis, schizophrenia and other non-affective psychoses: 35 years of follow-up of a population-based cohort. *Psychological medicine*. 2012;42(6):1321-8.
3. Meier MH, Caspi A, Ambler A, Harrington H, Houts R, Keefe RSE, et al. Persistent cannabis users show neuropsychological decline from childhood to midlife. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2012;109(40):E2657.
4. Crane NA, Schuster RM, Fusar-Poli P, Gonzalez R. Effects of cannabis on neurocognitive functioning: recent advances, neurodevelopmental influences, and sex differences. *Neuropsychology review*. 2013;23(2):117-37.
5. Borgelt LM, Franson KL, Nussbaum AM, Wang GS. The Pharmacologic and Clinical Effects of Medical Cannabis. *Pharmacotherapy: The Journal of Human Pharmacology and Drug Therapy*. 2013;33(2):195-209.
6. Polismyndigheten. Sammanställning skjutningar i polisregion Stockholm : januari 2013 - april 2018. Stockholm: Polisregion Stockholm; 2018.
7. Swift W, Coffey C, Carlin JB, Degenhardt L, Patton GC. Adolescent cannabis users at 24 years: trajectories to regular weekly use and dependence in young adulthood. *Addiction*. 2008;103(8):1361-70.
8. Von Sydow K, Lieb R, Pfister H, Hofler M, H.U W. What predicts incident use of cannabis and progression to abuse and dependence? A 4-year prospective examination of risk factors in a community sample of adolescents and young adults. *Drug and Alcohol Dependence*. 2002;68:49-64.
9. Luthar SS, Small PJ, Ciciolla L. Adolescents from upper middle class communities: Substance misuse and addiction across early adulthood. *Development and Psychopathology*. 2018;30(1):315-35.
10. Levine M. *The Price of Privilege: How Parental Pressure And Material Advantage Are Creating A Generation Of Disconnected And Unhappy Kids*. New York: Harper; 2008.
11. Martin CC. High Socioeconomic Status Predicts Substance Use and Alcohol Consumption in U.S. Undergraduates. *Substance use & misuse*. 2019;54(6):1035-43.
12. Janicijevic KM, Kocic SS, Radevic SR, Jovanovic MR, Radovanovic SM. Socioeconomic Factors Associated with Psychoactive Substance Abuse by Adolescents in Serbia. *Frontiers in Pharmacology*. 2017;8(366).
13. Hiltunen L. *Lagom perfekt. Erfarenheter av ohälsa bland unga tjejer och killar*. Växjö: Linnéuniversitetet; 2017.
14. Patrick ME, Wightman P, Schoeni RF, Schulenberg JE. Socioeconomic status and substance use among young adults: a comparison across constructs and drugs. *J Stud Alcohol Drugs*. 2012;73(5):772-82.
15. Kvillemo P, Hiltunen L, Demetry Y, Carlander A-K, Hansson T, Gripenberga J, et al. How to prevent alcohol and illicit drug use among students in affluent areas: a qualitative study on motivation and attitudes towards prevention. *SATPP*. 2021;16(1):83.
16. Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Advances in Behaviour Research and Therapy*. 1978;1(4):139-61.
17. Ajzen I. *Attitudes, personality, and behavior*. U.K.: McGraw-Hill Education 2005.
18. Gervilla E, Quigg Z, Duch M, Juan M, Guimarães C. Adolescents' Alcohol Use in Botellon and Attitudes towards Alcohol Use and Prevention Policies. *International journal of environmental research and public health*. 2020;17(11).

19. Gerstein DR, Green LW. Preventing Drug Abuse: What do we know? Washington (DC): National Academies Press (US)

Copyright 1993 by the National Academy of Sciences. All rights reserved.; 1993.

20. DiBello AM, Miller MB, Neighbors C, Reid A, Carey KB. The relative strength of attitudes versus perceived drinking norms as predictors of alcohol use. *Addict Behav.* 2018;80:39-46.
21. Ajzen I, Fishbein M. The prediction of behavior from attitudinal and normative variables. *Journal of Experimental Social Psychology.* 1970;6(4):466-87.
22. Wallace DS, Paulson RM, Lord CG, Bond CF. Which Behaviors Do Attitudes Predict? Meta-Analyzing the Effects of Social Pressure and Perceived Difficulty. *Review of General Psychology.* 2005;9(3):214-27.
23. Barrett P, Bradley C. Attitudes and perceived risk of cannabis use in Irish adolescents. *Irish journal of medical science.* 2016;185(3):643-7.
24. Narkotikastrafflag (SFS 1968:64).
25. Englund A. Skolelevers drogvanor 2014 (School students drug habits 2019): Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Stockholm, Sweden; 2019.
26. Schmidt LA, Jacobs LM, Spetz J. Young People's More Permissive Views About Marijuana: Local Impact of State Laws or National Trend? *American journal of public health.* 2016;106(8):1498-503.
27. Sundin E, Landberg J, Ramstedt M. Negativa konsekvenser av alkohol, narkotika och tobak - en studie med fokus på beroende och problem från andras konsumtion. CAN, editor. Stockholm: CAN; 2018.
28. EMCDDA. European Drug Report 2019: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union; 2019.
29. Zetterqvist ME. Skolelevers drogvanor 2018 (Drug habits among pupils and students) (In Swedish). Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN); 2018.
30. Public Health Agency of Sweden. Den svenska narkotikasituationen (The Swedish Drug Situation) (In Swedish) 2019 [Available from: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/d/den-svenska-narkotikasituationen-2019/?pub=66860>].
31. EMCDDA. Annual report 2007: The state of the drugs problem in Europe. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2007.
32. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga. En systematisk litteraturöversikt. Stockholm: SBU; 2015.
33. Weller SC, Vickers B, Bernard HR, Blackburn AM, Borgatti S, Gravlee CC, et al. Open-ended interview questions and saturation. *PLOS ONE.* 2018;13(6):e0198606.
34. Graneheim U, Lundman B. Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse education today.* 2004;24(2):105-12.
35. Hsieh HF, Shannon SE. Three approaches to qualitative content analysis. *Qual Health Res.* 2005;15(9):1277-88.
36. MacQueen KM, E. McLellan, K. Kay, and B. Milstein. Codebook development for team-based qualitative analysis. *Cultural Anthropology Methods Journal* 1998;10 (12):31-6.
37. MacQueen KM, McLellan E, Kay K, Milstein B. Codebook Development for Team-Based Qualitative Analysis. *CAM Journal.* 1998;10(2):31-6.
38. Jalling C, Gripenberg J. Cannabisprevention för ungdomar - En uppföljningsstudie med yrkesgrupper som möter ungdomar i Stockholm. Stockholm: STAD; 2015.
39. Gripenberg J, Sundin E, Ramstedt M. Cannabisprevention bland unga. En enkätundersökning med yrkesgrupper som möter ungdomar i Stockholm. Stockholm: STAD; 2013.

40. Feltmann K, Gripenberg J, Strandberg AK, Elgán TH, Kvillemo P. Drug dealing and drug use prevention – a qualitative interview study of authorities’ perspectives on two open drug scenes in Stockholm. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*. 2021;16(1):37.
41. Kvillemo P, Feltmann K, Elgán T, Gripenberg J. Öppna drogsccener – Lägesbild, insatser, utmaningar och möjligheter vid Sergels torg och Hässelby torg (Open drug scenes –Status, interventions, challenges and opportunities at Sergels torg and Hässelby torg (In Swedish). Stockholm: STAD; 2020.
42. Kvillemo P, Strandberg A, Elgán T, Gripenberg J. Öppna drogsccener - Brott, ordningsstörningar och trygghet vid Sergels torg och Hässelby torg (Open drug scenes - Crime, disturbances and perceived security at Sergels torg and Hässelby torg (In Swedish). STAD, editor. Stockholm2020.
43. Edwards A. The social desirability variable in personality assessment and research. New York: The Dryden Press; 1957.

Bilaga 1.

Centrala frågor från de fyra intervjuguiderna

Egna erfarenheter

Skulle du vilja säga något om dina egna erfarenheter av cannabisanvändning? *Hasch, marijuana, gräs, weed, etc.*

-Vilka positiva erfarenheter har du av cannabis?

-Vilka negativa erfarenheter har du av cannabis?

I vilka sammanhang har du använt cannabis? *Hemma, krogen, ute (geografisk plats?), party, ensam, med vänner, etc.*

Är cannabisbruk vanligt bland dina kompisar?

Hur ser dina föräldrar på cannabis och annan narkotika?

Har du sökt vård för cannabisbruk? Var i så fall? Varför i så fall?

Vad tror du i allmänhet får unga att söka vård för cannabisbruk?

Motivation till att använda/testa

Minns du varför du testade cannabis första gången?

Hur upplevde du effekten då?

Vilka skäl finns för att bruka olika typer av cannabis?

Använder man olika typer för olika syften?

Motivation till att avstå/sluta

Vilka skäl finns att avstå från att använda cannabis?

Om man är cannabisanvändare, vad skulle vara en bra anledning att sluta med cannabis?

Går det att förena cannabisbruk med skola och jobb?

Risker med att använda

Ser du några hälsorisker med cannabis? Vilka?

Vet du hur vanligt det är med cannabisbruk?

Information

Hur ser du på den information som samhället/skolan/myndigheter ger om cannabis?

Känner du att du behöver information om cannabis? I så fall vilken? Från vem?

Hur har du fått information om vilka effekter cannabis har?

Finns det personer/aktörer som är mer trovärdiga än andra när det gäller information om cannabis? Vilka i så fall?

Från vem/vilken organisation skulle du vilja ha information om cannabis?

Vilken typ av information tror du kan få unga personer att avstå från att testa cannabis?

Vilken avsändare behöver ett förebyggande budskap komma från för att unga ska avstå från att testa cannabis?

Vilken typ av information tror du kan få unga personer att sluta att använda cannabis?

Lagstiftning

Hur ser du på Sveriges narkotikapolitik, alltså regleringen av narkotika i Sverige? Utveckla!

Tror du att svensk narkotikapolitik hindrar människor från att använda cannabis? Varför? Varför inte?

Hur skulle du vilja att lagstiftningen gällande cannabis såg ut?

Är det något annat du skulle vilja ta upp innan vi avslutar?